

дужну Угарску. Исте године када је султан избрисао сваки траг власти два последња грчка деспота у Мореји, сипао је изненада с позорнице и Михајло Силаћи (1460). Он се беше измирио са својим сестрићем, краљем Матијом Корвином, који му је обећао да ће га имевати за деспота Србије, ако буде преотео Смедерево од Турака. После неколико успешних бојева на Дунаву, између ушћа Мораве и Казана, провалише Турци под Али-бегом поново, потукоше и заробише Силаћија, те га одведоше у Голубац (у новембру). И када се султан, после освојења трапезунтског царства, победоносно вратио, даде Силаћија погубити у Цариграду 1461 године.¹

После смрти краља Томаша, у јулу 1461, поео се на босански престо његов син Стефан Томашевић, последњи смедеревски деспот. Крунисан је био свечано у Јајцу, у новембру 1461, у присуству изасланика паше Пија II. Посредовањем своје маћехе Катарине, склопио је он мир и пријатељство с њеним оцем, херцегом Стефаном, кога је при краљеву крунисању заступао син Влатко с неколико племића. Али, последњи босански краљ од пада Смедерева није био у добрим односима с краљем Матијом. Матија је бацао кривицу на Босанца што се као „subditus regni Hungarie“, без велике пегоље, поново одметнуо Турцима, појачавши њихову силу плаћањем данка.² Тек је 1462 пошло пали за руком да измири Угарску с Босном које су, обе у савезу, имале да иступе против Турака.

Херцегу су Турци довели у нове неприлике. Његов најстарији син Владислав, уставни против оца и по други пут, одбеже султану који му даде јаку турску војску, захтевајући од херцега да уступи сину половину земље. За себе је султан тражио 100.000 дуката у готову или три града: Клобук и Мигчевац код Требиња и Чачвину код Сивња. Стефан одби ове захтеве, али га Турци потукоше на реци Брезници код Плеваља.³ Посредовањем Млечића и Дубровчана, измирио се он са Владиславом, уступивши му четвртину земље.

И краљ и херцег гледали су на идућу 1463 годину с великом бригом и зебњом. Турске чете почеше узнемиравати област херцегову већ марта месеца. Краљ је морао поново изјавити покорност султану и примити обвезу плаћања данка, на што му је султан зајемчио мир на 15 година потпуно неискрено, само да би Босанце што лакше могао изненадити. У Босни је било и погајних турских при-

¹ Thallóczy & Aldásy 248 и д. Константијан Јаничар сар. 31. Huber, Gesch. Österreichs III, 145, 207.

² Краљ Матија у мају 1462 у писму папи Пију II: V. Fraknó, Mátyás király levelei (писма краља Матије, Будимпешта 1893), I, 32 и д.

³ Ljubić X, 227 (нов. 1462). Брезница: Српски летописи у Гласнику ЛП, 96 и Jireček, Handelsstrassen 73 нап 246.

Четврта глава.

Пропаст Босне (1463) и Херцеговине Стефана Вукчића (1482). Црнојевићи у Црној Гори (до 1528). Српски деспоти у јужној Угарској (1471—1537).¹

Сада када је Србија пала, стајали су Турцима сасвим отворени путеви за Босну, тим више што су и рударско место Сребрница и блиски Зворник убрзо пали у турске руке.² Османске војске почеше продирати и у област босанскога краља и у земље херцега Стефана. При свем том, оба владара беху у омрази толико заслепели да се никако не хтедоше измирити; херцег се, шта више, јадао пали да је краљ навео Турке да га нападне. У херцеговој земљи ошљаткаше и спалише Османлије, 18. новембра 1459, стари манастир Милешеву, узнемиравши читаву област до граница Дубровчана који примивше код себе избеглу властелу из Требиња и многе сељаке и пастиро са њиховим стадима.³ Стефан је, најзад, увидео да је дошло време када ће га велики Турци целога прождорати (devorat), те је молио Млечиће да му доду склопипа на острима Хвару или Брачу. На крају морао је склопити мир са султаном, те му дати 40.000 дуката.⁴ Сада Турци почеше проваљивати снаке године у

¹ Од горе поменутих збирки повеља тичу се онога времена особито Моп. serb., Acta arch. ven., Ljubić X (1453—1469, наставак ове збирке ипје, IV и V као и дубровачке повеље у изд. Дра Трухелке у Гласн. Зем муш. 1910—1911. F. Kraclitz, Osmanische Urkunden in türkischer Sprache aus der zweiten Hälfte des XV. Jahrh., Wien, 1922. Важних података има у дневницима Марина Санада (Sanudo 1535) у издању Deputazione veneta 1879 и д.: наводе за југословенску историју од 1496—1526 спремио је Valentini у Arkiv za pov. jug. V—VI, VIII, XII, допуне од Mesićа у Starine V, од Račkoga (1630 до 1638), Starine XV—XVI, XXI, XXIV, XXV. Новију литературу гл. ниже.

² 1. априла 1462 била је Сребрница турска. Lam. de foris 1461 f. 255 v. Закључак дубровачког Великога Бећа од 13. окт. 1462: „in li luogi, in li quali Turchi hano dominio, intendendo etiam in questo Srebernica, Suonich (сада Зворник) et tuta Vssora (Дубр. Арх.).

³ Срп. летописи. Упор. Фермондзин, Acta Bosnae 240 и д.

⁴ Ljubić X, 165, 192 (фебр. децембар 1461).